

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
FINANSMINISTERIET

Tiedon julkisuus, avoimuus ja hyödyntäminen valtionavustustoiminnassa

Leena Rantala

09.02.2021

Seurantaryhmän kokous 1/2021, Valtionavustustoiminnan kehittäminen ja digitalisointi -hanke

Esitys sisältää 1.11.20-31.1.21 toteutetun vaikutusarvioinnin johtopäätöksiä:

- Julkisuusperiaatteen toteuttamisesta valtionavustustoiminnasta
 - Tiedon julkisuus
 - Tietojen julkaiseminen
 - Tiedottaminen
 - Tiedonhallinta

sekä

- Lyhyesti tietoa eräiden muiden maiden tilanteesta
- Lyhyesti näkökulmia uudistuksen yhteiskunnallisiin vaikutuksiin

Vaikutusarvioinnin osa-alueet toimeksiannon perusteella

- Valtionavustuksia koskevan **tiedon julkinen saatavuus ja hyödyntäminen**
- Valtionavustustiedon **tyypit ja tietojen yhtenäistämisen** mahdollisuudet
- Muiden maiden valtionavustustoimintaa koskeva lainsäädäntö, tietojärjestelmäpalvelut ja tiedon avoimuus (Norja, Tanska, Ruotsi, Hollanti)
- Valtionavustustoiminnan yhteiskunnalliset vaikutukset erityisesti tiedon avoimuuden ja hyödyntämisen näkökulmista

Yleisiä johtopäätöksiä valtionavustustoiminnan kehittämisestä

- Tiedon julkisuus, avoimuus ja hyödyntäminen liittyvät erityisesti **julkisuusperiaatteen toteuttamiseen valtionavustustoiminnassa**
- Lähtökohtana
 - Perustuslaki 12 §: sananvapaus ja julkisuusperiaate
 - Perustuslaki 21 §: hyvä hallinto ja oikeusturva
- Valtionavustustoiminnassa aktiivinen julkisuusperiaatteen toteuttaminen on tärkeää
 - **julkisten varojen käytön valvomiseksi**
 - **avustusten hakijoiden ja saajien yhdenvertaisuuden ja oikeusturvan takaamiseksi**
 - **viranomaistoiminnan luottamuksen turvaamiseksi**

Julkisuusperiaatteen toteuttaminen valtionavustustoiminnassa

Kolme toteuttamistapaa:

- Hakemus- ja päätösasiakirjojen ja niiden sisältämien tietojen **julkisuus**
- Valtionavustushauista ja -päätöksistä **tiedottaminen**
- Valtionapuviranomaisten **tiedonhallinta** sekä siihen liittyvä **tietojen avoimuus ja hyödyntäminen**
 - Tietojen avoimuus valtionavustustoiminnassa tarkoittaa valtionapuviranomaisella olevien tietojen saatavuutta ja käytettävyyttä, esimerkiksi yleisön avointa pääsyä valtionavustustoimintaa koskevaan tietovarantoon.

Valtionavustustoiminnassa käsiteltävien tietojen julkisuus

- Julkisuuslain 1.1 §:n perusteella lähtökohtana on asiakirjojen ja niiden sisältämien tietojen julkisuus
- Salassa pidettäviä tietoja julkisuuslain perusteella ovat esimerkiksi henkilön terveydentilaan tai vammaisuuteen liittyvät tiedot, vuositulot, tutkimussalaisuudet, yksityiset liikesalaisuudet
- Myös esimerkiksi hankkeen otsikko voi sisältää salassa pidettävän yksityisen liikesalaisuuden
- Julkisia tietoja ovat aina valtionavustuksen saaja ja määrä, koska julkisuusperiaatteen tarkoituksena on julkisten varojen käytön valvonta. Myös hylättyjen hakemusten tekijät ja määrät ovat yleensä julkisia tietoja
- Julkisuuden toteuttaminen edellyttää valtionapuviranomaiselta hyvää julkisuus- ja salassapitorakennetta (tiedonhallintalaki 13.3 §)

Valtionavustustoiminnassa käsiteltävien tietojen julkaiseminen

- Tietojen julkisuus on yksi edellytys julkaisemiselle, mutta se, että tieto on julkinen, ei välttämättä tarkoita oikeutta tiedon julkaisemiseen
 - Valtionavustustoiminnassa esiin tulevat erityisesti henkilötietojen julkaisemiseen liittyvät rajoitukset
- Koska julkisuusperiaatteen yhtenä tarkoituksena on mahdollistaa yleisölle julkisten varojen käytön valvonta, valtionapuviranomaisen toimintaan kohdistuu erityinen vaatimus julkisuusmyönteisestä lainsäädännön tulkinnasta ja sitä kautta mahdollisimman laajasta tiedottamisesta → mahdollisimman laaja yleisöjulkisten tietojen julkaiseminen on perusteltua

Valtionavustustoiminnassa käsiteltävien tietojen julkaiseminen - henkilötiedot

- Henkilötietojen julkaiseminen internetissä edellyttää **aina perustetta**, yleensä viranomaiselta lain tasoista, yksiselitteistä säännöstä → tulisiko säädellä erikseen oikeudesta julkaisemiseen?
- **Yhteisrekisterinpitäjydessä** viranomaisten tietojen luovuttamista koskevien vastuiden tulee olla selvästi määritelty → valtionapuviranomaisten ja Valtiokonttorin vastuiden sääntely?
- Tietosuoja-asetuksen mukainen henkilötietojen käsittelyn **oikeusperuste valtionavustustoiminnassa on ensisijaisesti laissa säädettyjen velvoitteiden hoitaminen**. Toissijaisesti perusteena voi olla tietosuoja-asetuksessa tarkoitettu yleisen edun tai julkisen vallan käytön tarkoitus
- **Suostumus** ei yleensä voi olla viranomaistoiminnassa henkilötietojen käsittelyn peruste

Valtionavustustoiminnasta tiedottaminen

- Julkisuusperiaatteen ja julkisuuslain 20.2 §:n mukaan **viranomaisella on velvollisuus tiedottaa** toiminnastaan ja palveluistaan sekä yksilöiden ja yhteisöjen oikeuksista ja velvollisuuksista toimialaansa liittyvissä asioissa
- Valtionavustuslain 9.2 § edellyttää valtionavustushauista sekä avustusmenettelyistä, -edellytyksistä ja -ehdoista tiedottamista, jollei tiedottaminen ole ilmeisen tarpeetonta
- Valtionavustuslaki ei edellytä tiedottamista valtionavustuksen hakijoista tai saajista
- Tiedottamisen kehittäminen nykyistä yhdenmukaisempaan ja yhden luukun -periaatteen suuntaan: 1) parantaa hakijoiden tasapuolista kohtelua ja oikeusturvaa, 2) tuo parempaa näkyvyyttä valtionavustustoimintaan kokonaisuudessaan ja 3) mahdollistaa nykyistä paremmin yleisölle julkisten varojen käytön valvonnan

Valtionavustustoiminnan tiedonhallinta, tiedon avoimuus ja hyödyntäminen

- Tiedonhallintalain 1 §:ssä säädetyt tavoitteet liittyvät muun ohella viranomaisten tietoaineistojen **yhdenmukaiseen ja laadukkaaseen hallintaan julkisuusperiaatteen toteuttamiseksi**
- Yleisön näkökulma
 - Avoimen datan direktiivi edellyttää viranomaisten tietovarantojen avaamista yleisölle.
 - Julkisuusmyönteinen tulkinta korostaa yleisön tietotarpeiden huomioon ottamista myös valtionapuviranomaisten tiedonhallinnan suunnittelussa.
- Viranomaisten välisen tietojen vaihdon näkökulma
 - Tiedonhallintalain 20 § velvoittaa viranomaista pyrkimään hyödyntämään toisen viranomaisen tietoaineistoja, jos viranomaisella on oikeus saada tarvittavat tiedot toiselta viranomaiselta teknisen rajapinnan tai katseluyhteyden avulla → onko nykyisin tällaisia oikeuksia ja olisiko tarvetta säätää tällaisia oikeuksia?

Valtionavustustiedon tyypit

1. Tiedot avustusohjelmista (mm. mihin tarkoitettuja avustuksia, millaisilla edellytyksillä ja ehdoilla);
2. Tiedot hakijoista (mm. hakijan nimi, yhteystiedot, organisaatiomuoto, taloustiedot);
3. Tiedot valtionavustusten saajista, avustusten määrästä ja avustuslajeista (mm. yleisavustus, investointiavustus, hankeavustus, apuraha);
4. Tiedot avustettavasta toiminnasta (mm. avustuksen käyttötarkoitus, käyttöaika, budjetti);
5. Avustusten käyttö- ja seurantatiedot (mm. maksatustiedot, taloudelliset ja toiminnalliset tiedot);
6. Tiedot valtionavustusten käytön valvontaan liittyvistä toimenpiteistä (mm. tarkastukset, takaisinperinnät) sekä
7. Vaikutusten arviointia koskevat tiedot (mm. tiedot toteutuneista tuloksista, vaikutuksista ja vaikuttavuudesta).

Valtionavustustiedon tyypit jatkuu

- Kaikkien listattujen tietojen käsittely perustuu valtionavustuslakiin, eli lähtökohtaisesti kaikki valtionapuviranomaiset käsittelevät samoja, valtionavustusten myöntämiseksi tarpeellisia perustietoja
- Valtionavustuslaki jättää kuitenkin paljon harkintavaltaa valtionapuviranomaisille
 - Esimerkiksi hauista tiedottaminen ja vaikutusten arviointi ”sopivalla tavalla”
- Sääntelytarpeen kannalta käsitellään kolmenlaisia tietoja: julkiset tiedot, salassa pidettävät tiedot, henkilötiedot

Valtionavustustoiminnasta muissa maissa

- Norjassa, Ruotsissa, Tanskassa, Hollannissa ja Virossa ei ole vastaavanlaista valtionavustuksia koskevaa yleislakia kuin Suomessa
- Valtionavustusten käsittelyssä sovelletaan tyypillisesti hallinnon yleislakia ja esimerkiksi julkisuuslakia, ja valtionavustuksista säädetään erikseen lailla tai asetuksilla
- Muissa maissa (Tanska, Norja, Hollanti) on tyypillistä, että valtionavustustoimintaa ohjataan keskitetysti ministeriön tai keskusviraston tasolta esimerkiksi sitovien kirjeiden tai ohjeiden muodossa

Valtionavustustoiminnasta muissa maissa

- Muissa maissa on ollut tai on parhaillaan käynnissä hankkeita valtionavustustoiminnan kehittämiseksi ja digitalisoimiseksi
 - Tanskassa on kehitetty yhden luukun palvelu avustusten hakemiseen: ***statens-tilskudspuljer.dk 2017*** →
 - Norjassa kehitetään vastaavasti kuin Suomen hankkeessa koko valtionavustusprosessia ja digitaalisia palveluja: ***Prosjektet Digitilskudd 2019-2022***

Avoimuuden ja läpinäkyvyyden lisäämisen yhteiskunnallisista vaikutuksista

- **Vaikutuksia yhdenvertaisuuteen**

- Avustusten hakijoiden yhdenvertaisuus ja tasapuolinen kohtelu paranee (myös yhdenmukaistaminen vaikuttaa)
- Avustuskriteerien läpinäkyvyyden lisääminen parantaa avustusten hakijoiden ja saajien oikeusturvaa
- Huolia voi liittyä digitaalisen palvelun käytön osalta tiedon saavutettavuuteen ja ns. lomakepakeroon

- **Vaikutuksia kansalaisten asemaan ja toimintaan yhteiskunnassa**

- Edistää perusoikeuksiin sisältyvien hallinnon avoimuuden ja julkisuusperiaatteen toteutumista. Erityisesti parantaa julkisen vallan ja julkisten varojen käytön valvonnan mahdollisuuksia
- Avoimuuden lisääminen parantaa perustuslain mukaisia osallistumisoikeuksia ja mahdollisuuksia vaikuttaa itseään koskeviin asioihin tietoperusteisesti
- Kansalaisyhteiskunnan toiminnan kannalta kielteisiä vaikutuksia voi liittyä toiminnan kytkemiseen strategiaan tavoitteisiin ja toiminnan itsenäisyyteen, ja myönteisiä vaikutuksia siihen, että avustusten hakijoiden ja myöntäjien yhteistyötä lisätään ja käytäntöjä yhtenäistetään

- **Tietoyhteiskuntavaikutuksia**

- Valtionavustushakujen digitalisoiminen tarjoaa kaikille valtionavustusten hakijoille mahdollisuuden sähköiseen asiointiin valtionapuasioissa.

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
FINANSMINISTERIET

Kiitokset! Kysymyksiä?